

WIZARA YA MAJI NA USAFI

**MRADI WA USALAMA WA MAJI NA USTAHIMILIVU WA HALI YA HEWA NCHINI
KENYA (KWSCRIP) AWAMU YA KWANZA**

**UKAGUZI NA USASISHAJI WA MPANGO WA UHAMISHAJI (MUU) KWA AJILI YA
MRADI WA UMWAGILIAJI WA LOWER NZOIA (LNIP)
NA MIJENGO YA KINGA DHIDI YA MAFURIKO NZOIA
RIPOTI YA MWISHO YA MPANGO WA UHAMISHAJI (MUU I) – SEHEMU YA
KWANZA YA KUZUIA MAJI**

APRILI 2020

IMETAYARISHWA NA:

**Nextgen Mall, off Mombasa Road -Mombasa Road, South C
Nairobi, Kenya**

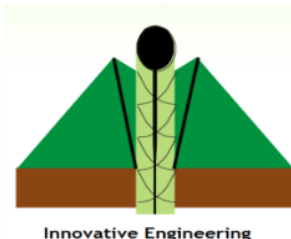
Tel: +254 20 4158956 | +254 721 406361

Email: info@thesdi.net

Website: www.thesdi.net

NA

Stroutel Engineering

YALIYOMO

Sura	Maelezo	Kurasa
1	MUHKTASARI	1-1
1.1	Utambulisho	
1.1.1	Mamlaka ya Ripoti	6
1.1.2	Asili ya Mradi	6
1.2	Maelezo ya Mradi	8
1.2.1	Eneo la Umwagiliaji	8
1.2.2	Sehemu ya Awamu ya Kwanza ya Mradi wa Umwagiliaji wa Lower Nzoia	8
1.2.3	Sehemu ya majengo ya kinga dhidi ya mafuriko ya Nzoia	8
1.3	Wanufaika wa mradi wa Lower Nzoia	9
1.4	Malengo ya Mpango wa Utekelezi wa Uhamishwaji	9
1.5	Wigo wa mpango wa Uhamishwaji	10
1.6	Miundombinu ya mradi ambayp itaathiri mali na kusababisha watu kuondolewa kweny makazi	10
1.7	Utafiti wa Kijamii na Kiuchumu na Matokeo	11
1.7.1	Utafiti wa Kijamii na Kiuchumi	11
1.7.2	Matokeo ya Utafiti wa Kijamii na Kiuchumi	11
1.8	Utafiti wa sensa na matokeo	14
1.8.1	Utafiti wa Sensa	14
1.8.2	Matokeo ya Sensa	15
1.9	Mikutano ya mashauriano ya wadau na watu walioathirika na mradi	18
1.9.1	Wito wa hisani	18
1.9.2	Mkutano wa wadau na viongozi na utawala wa mitaa	18
1.9.3	Mkutano ya kijamii ya utambulisho na uhamasishaji	19
1.9.4	Mkutano wa maendeleo na machifu wa kata	20
1.9.5	Mkutano wa mashauriano kwa ajili ya kuanzisha uhamasishaji wa kata na kata ndogo kamati za fidia	20
1.10	Tarehe ya Mwisho	21
1.11	Sera ya Uhamishaji na haki stahiki	22
1.12	Wasiwasi wa watu walioathirika na mradi	23
1.13	Mukhtasari wa athari za mradi na hatua za kukabiliana nazo	25
1.14	Vigezo vya kustahiki fidia	25
1.15	Thamani, Fidia na Haki	25
1.15.1	Kuweka thamani ya mali	26

1.15.2	Ustahiki	32
1.16	Kupunguza gharama za uhamishaji	32
1.17	Mfumo wa kitaasisi wa utekelezaji wa mpango wa uhamishwaji	32
1.17.1	Kamati za Uhamishaji na fidia za kaunti ndogo (KUFKN)	32
1.17.2	Kamati za kata za uhamishaji na fidia (KKUFs)	33
1.18	Kushughulikia malalamiko	34
1.18.1	Ngazi ya Kwanza: Kamati ya mtaa	35
1.18.2	Ngazi ya Pili: Kamati ya kaunti	35
1.18.3	Ngazi ya Tatu: Kamati ya Mradi	36
1.19	Uhamishwaji wa kaya zilizoathiriwa kabiza	37
1.20	MUU III Makadirio ya jumla ya gharama	39
1.21	Urejeshaji wa hali za maisha	40
1.21.1	Kanuni muhimu zinazoongoza mpango wa marejeshi ya hali za maisha	40
1.21.2	Mpango uliopendekezwa wa urejeshwaji hali za maisha	40
1.21.3	Mpango wa Urejeshaji hali za maisha (MUHM) Makadirio ya gharama	41
1.22	Mukhtasari wa matokeo ya utafiti wa mpango wa utekelezaji uhamishwaji	42
1.23	Ufuatiliaji na Tathmini	44

VIFUPISHO

SMK	Shirika la Msitu Kenya
BKU	Bodi ya Kitaifa Umwagiliaji
KUFGN	Kamati za Uhamishaji na Fidia za Kaunti ndogo
NKK	Naibu Kamishna wa Kaunti
KUM	Kitengo cha Usimamizi wa Mradi
MULN	Mradi wa Umwagiliaji wa Lower Nzoia
KKA	Kamisheni ya Kitaifa ya Ardhi
MYS	Mashirika yasiyo ya serikali
MYK	Mashirika ya kijamii
KKUF	Kamati za kata za uhamishaji na fidia
CWMU	Chama cha Watumizi wa Maji ya Umwagiliaji
MYK	Mazungumzo ya Kikundi
WANMM	Wizara ya ardhi nyumba na maendeleo ya miji
KMUU	Kamati ya Utekelezaji wa Mpango wa uhamishwaj
MU	Mfereji unganishi
KZ	Kaya Zilizoathirika
MUM	Mpango wa Urejeshaji wa Maisha
MKDN	Miundo ya Kinga Dhidi ya Mafuriko Nzoia
KK	Katiba ya Kenya
SO	Sera za Operesheni
SYU	Sera ya Uhamishaji
MKUMUHA	Mradi wa Kenya wa Uhakika wa Maji Ujasiri wa hali ya Anga
MUU	Mpango wa Uhamishaji
SIARK	Sensa ya Idadi ya Watu na Afya Kenya
MVT	Mfumo wa Vikao wa Tufeni
MK	Masharti ya Kumbukumbu

Orodha ya Majedwali

Jedwali 1 1: Sehemu ya hatari za Mpango wa Utekelezi wa Uhamishwaji MUU I.....	1-9
Jedwali 1 2: Jedwali la muhtasari wa wamiliki wa mali na mali zilizoathirika.....	1-13
Jedwali 1 3: Ratiba ya makutani wa kijamii wa utambulisho na uhamasishaji.....	1-15
Jedwali 1 4: Mkutano wa maendeleo na machifu wa kata.....	1-16
Jedwali 1 5: Ratiba ya mikutano na uongozi wa mtaa.....	1-16
Jedwali 1 6: Athari za Mradi na hatua za upunguzaji wa athari katika daiki ya kaskazini na kusini....	1-18
Jedwali 1 7: Ustahiki.....	1-21
Jedwali 1 8: KZ waliopoteza makao kabisa.....	1-29
Jedwali 1 9: Muhtasari wa Mali zilizoathirika na gharama.....	1-30
Jedwali 1 10: Makadirio ya msaada wa urejeshaji hali za maisha.....	1-31
Jedwali 1 11: Jedwali la Mukhtasari wa kaya zilizoathirika,, WWM na Mali.....	1-32

1. UFUPISHO

1.1 Utambulisho

1.1.1 Mamlaka ya Ripoti

Ripoti hii ya mwisho ya Mpango wa Utekelezaji wa Uhamishwaji (MUU) iliyopitiwa na kusasishwa imeandaliwa kwa kufuatia kifungu cha V (7) cha Masharti ya Kumbukumbu (MK) kwa Huduma za Ushauri na kusasisha Mpango wa Uhamishwaji (MUU) kwa Mradi wa Umwagiliaji wa Lower Nzoia (LNIP-I) na Miundo ya Kinga Dhidi ya Mafuriko Nzoia (NFPS) Zabuni No.MOWI/KWSCR-1/006/2016-2017 ya tarehe 27 Machi 2017 kati ya **Wizara ya Maji na Umwagiliaji (MOWI)- Mradi wa Uhakika wa Maji na Ustahimilivu wa Hali ya Hewa nchini Kenya-Awamu ya Kwanza (KWSCR-I) na Mshauri, GEDO Associates Ltd.**

Ripoti hii ni moja ya ripoti tatu za Mpango wa Utekelezaji Uhamishwaji (MUU) ambazo zimeandaliwa kulingana na pendekezo kutoka kwa Mteja. Ripoti hizo tatu tofauti zinahusu sehemu tofauti za mradi kama ifuatavyo:

- Ripoti ya Mpango wa Utekelezaji Uhamishwaji (MUU I) -Eneo la upokeaji la Nzoia hadi Mfereji mkuu
- Ripoti ya Mpango wa Utekelezaji Uhamishwaji MUU II - Daiki za Kusini na Kaskazini;
- Ripoti ya Mpango wa Utekelezaji Uhamishwaji MUU III - Ripoti Bloku 1 – 14 (Maeneo ya umwagiliaji)

Nakala ya barua-pepe inayoelekeza utangano wa ripoti hizo imewasilishwa katika kiambatisho.

Ripoti hii ya mwisho imezingatia maoni yaliyopokewa kutoka kwa Mteja, Benki ya Dunia na KfW juu ya MUU 1 na 2 zilizosasishwa na Ripoti za Rasimu. Majibu ya maoni yametolewa katika kiambatisho 1.2 cha ripoti hii.

1.1.2 Asili ya Mradi

Kabla ya kuandaliwa kwa ripoti hii ya Mpango wa Utekelezaji Uhamishwaji (MUU), kulikuwa na Ripoti mbili za Mpango wa Uhamishwaji, moja kwa ajili ya mradi wa umwagiliaji wa Lower Nzoia iliyoandaliwa na Panafcon Ltd mwaka 2013 na 2015 na nyingine kwa ajili ya daiki za Nzoia iliyoandaliwa na Tech Training and Research Ltd mwaka wa elfu mbili kumi na tano (2015). Ripoti hizo mbili zilitegemea hati za kina zilizoandaliwa na washauri tofauti.

Sababu za kukagua na kusasisha ripoti hizo mbili ni:

1. Uwezekano kwamba miundo ya miradi hiyo itabadilika kulingana na hatua ya ukaguzi wa muundo ambayo ingefanywa na mshauri wa utekelezaji kwa ajili ya mradi wa Umwagiliaji wa Lower Nzoia. Mshauri huyo alitarajiwa kufanya ukaguzi wa mwisho wa muundo huo na kutoa

mapendekezo (ukaguzi ulikamilishwa mwezi Juni 2017 na (Mshauri wa Utekelezaji) Ina matokeo yametumiwa katika utafiti wa Mpango huu wa Utekelezi wa Uhamishwaji).

2. Ukweli ni kwamba zaidi ya miaka 3 imepita tangu ripoti za Mpango wa Utekelezi wa Uhamishwaji zilipotayarishwa bila kutekelezwa, kwa maana ya kwamba hali ya msingi ya uchumi, sensa na thamani ya mali mwaka 2013 ingekuwa tofauti (Tafiti mpya za sensa uchumi wa kijamii na hesabu ya mali na thamani iliyofanywa katika uchunguzi wa huu Mpango wa Utekelezi wa uhamishwaji MUU).

3. Ripoti ya awali ya Mradi wa Umwagiliaji wa Lower Nzoia haikujumuisha mifereji ya umwagiliaji (sasa imejumuishwa).

4. Hitaji la uunganishaji wa Mradi wa Umwagiliaji wa Lower Nzoia na mradi wa daiki za Nzoia kuwa mradi mmoja na MUU moja kutokana na mwingiliano katika eneo la utekelezaji wa mradi na uwezekano wa watu walioathirika na mradi (WWM) zizo hizo kujumuishwa katika maeneo yote mawili ya miradi (hii imeshughulikiwa katika ripoti hii).

Uhakiki na usasishaji wa Mipango ya Utekelezi wa Uhamishwaji ulihusu uthibitishaji na usasishaji wa sensa ya:

Ripoti ya Mwisho ya MUU1 1-1 Aprili 2018

Watu walioathirika na mradi (WWM) walitambuliwa kulingana na tarehe ya awali, mali zilizoathirika, data ya msingi ya kiuchumi na kijamii ya watu walioathirika na mradi (WWM), wigo na ukubwa wa athari za kijamii zitakazobebwa na watu walioathirika na mradi (WWM) na muundo wa mpango sahihi wa uhamishwaji ambao utatoa usalama wa kijamii na hatua za fidia ili kurekebisha kikamilifu athari za uhamishwaji usio wa hiari kwenye maisha ya watu walioathirika na mradi.

Ripoti hii ya MUU I, kama zilivyo zile ripoti nyingine mbili, inawasilisha mapitio na sasisho la ripoti ya MUU ya zamani iliyoandaliwa na Tech Training and Research Ltd (Rasimu ya Ripoti ya MUU kuhusu miundo ya kukabiliana na mafuriko katika kingo za chini za Mto Nzoia-Ujenzi wa Daiki, Aprili mwaka wa elfu mbili kumi na tano (April 2015).

Uhakiki na kusasishwa kumetokana zaidi na miundo ya mwisho ya mradi wa umwagiliaji wa Lower Nzoia, na miundo ya kinga dhidi ya mafuriko ya Nzoia iliyoandaliwa na Washauri wa Utekelezaji (WWU) wakiongozwa na Lahmeyer International Consultants tarehe Juni mwaka wa elfu mbili kumi na saba (2017).

Uchunguzi wa sensa na hesabu ya mali kwa watu wote walioathirika na mradi (WWM) ulifanyika kuanzia tarehe 6 Mei-1 Agosti 2017 na Uchunguzi wa Kimsingi wa Uchumi wa Kijamii kutoka tarehe 5-19 Julai mwaka wa elfu mbili kumi na saba (July 2017) ndani ya maeneo yaliyoathirika kutoka eneo la upokeaji hadi mwisho wa mradi katika kata ndogo ya Mabinju katika fukwe za Ziwa Victoria.

1.2 Maelezo ya Mradi

1.2.1 Eneo la Umwagiliaji

Eneo la jumla la Mradi wa Umwagiliaji wa Lower Nzoia (LNIP-1) ni karibu hekta elfu tano na mia nane (5,800) ukiondoa eneo la mabwawa na jumla ya eneo la umwagiliaji ni hekta elfu nne sabini na tano (4,075ha) zilizogawanywa kwa bloku kumi na nne (14) za umwagiliaji (Bloku 1-14). Mradi uliopo wa umwagiliaji wa Bunyala uliojengwa miaka ya sitini umejumuishwa ndani ya eneo la mradi na utafanyiwa ukarabati.

1.2.2 Sehemu ya Awamu ya kwanza ya Mradi wa Umwagiliaji wa Lower Nzoia

Awamu ya kwanza ya mradi umwagiliaji wa Lower Nzoia (MULN-1) imetambuliwa kama uwekezaji wa kwanza utakaofadhiliwa chini ya Mradi wa Uhakika wa Maji na Ustahmilivu wa Hali ya Hewa (KWSCRPI-I) utakaochangia matumizi ya maji yenye tija ambayo yanatumikia malengo ya ustahamilivu wa hali ya hewa.

Shughuli za Mradi wa Umwagiliaji wa Lower Nzoia (MULN-1) ni pamoja na:

- Ujenzi wa muundo wa upokeaji (weir) na miundombinu inayohusika kuamuru uwezo uliotambuliwa katika kingo za kusini na kaskazini za mto Nzoia. Eneo la upokeaji (bwawa dogo) limependekezwa kwa kiwango cha kilomita nne juu ya Daraja la Nzoia.;
- Ujenzi wa usafirishaji, usambazaji maji na mifereji kwa eneo la umwagiliaji inalokadiriwa la hekta elfu saba mia sita tisini na saba (7,697) katika kingo zote za mto (Awamu 1- hekta elfu nne na sabini na tano (4,075 ha) katika kingo ya kushoto na Awamu ya 2-3, hekta mia sita ishirini na mbili (622ha) katika kingo ya upande wa kulia);
- Ukarabati wa miradi ya umwagiliaji ya Bunyala;
- Utoaji wa msaada wa kilimo na huduma za mnyororo wa thamani kwa wakulima wa mradi ;
- Uimarishaji wa uwezo wa kitaasisi wa utoaji wa huduma bora usimamizi wa miradi ya umwagiliaji kutoka bodi ya kitaifa ya umwagiliaji / unyunyizaji na mashirika ya wakulima;
- Ujengaji uwezo wa wafanyakazi wa bodi ya kitaifa ya umwagiliaji / unyunyizaji (BKU), wakulima na mashirika ya wakulima;
- Usimamizi wa mradi pamoja na utoaji wa Ufuatiliaji na tathmini, usalama wa mazingira na kijamii.

1.2.3 Sehemu ya majengo ya Kinga Dhidi ya Mafuriko ya Nzoia

Majengo ya kinga dhidi ya mafuriko ya Nzoia inahusisha uboreshaji na uundaji mpya wa majengo ya kinga dhidi ya mafuriko yaliyopo, ambayo yanajumuisha daiki mbili-ya kusini na kaskazini-kila moja ikiwa kilomita kumi na saba Daiki zilizopo zilijengwa miaka ya sabini (70) na wenyeji tangu wakati huo wamefanya makazi karibu na daiki hizo.

1.3 Wanufaika wa Mradi wa Lower Nzoia

Uwekezaji katika mradi wa umwagiliaji wa Lower Nzoia unatarajiwa kuwanufaisha moja kwa moja zaidi ya watu elfu ishirini (20,000) (kaya 2,100), ikiwa ni pamoja na wakulima wadogo ambao kwa sasa wanafanya kilimo kinachosubiri mvua (haswa mahindi na maharage) na ufugaji. Watu wengine wanaokadiriwa elfu hamsini (50,000) wanatarajiwa kunufaika kupitia uhusiano katika shughuli za mradi na matokeo. Zaidi ya hayo, uchumi wa kaunti ndogo jirani utaimarishwa kwa kilimo cha umwagiliaji.

1.4 Malengo ya Mpango wa Utekelezi wa Uhamishwaji

Kulingana na Masharti ya Kumbukumbu (MK) kifungu cha 7, malengo ya mapitio ya Mpango wa Utekelezi wa Uhamishwaji (MUU) na usasishaji ni:

a) Kupitia na kusasisha Mpango wa Utekelezi wa Uhamishwaji uliopo wa mradi, ili kuimarisha ufuataji wa sheria za serikali ya Kenya na sera, viwango na miongozo husika ya Benki ya Dunia. Haswa, kumbukumbu inapaswa kufanywa kwa sera ya operesheni ya Benki ya Dunia 4.12 kuhusu uhamishwaji usio wa hiari na pale ambapo viwango vya benki hiyo vimethibitishwa kushikilia wigo mpana kuliko masharti ya kitaifa, viwango vya mwanzo vinatarajiwa kupewa kipaumbele na MMU inahitajika kutoa ipasavyo.

b) Kuhakikisha, kupitia, na kusasisha utafiti wa sensa ulofanywa kuhakikisha kuwa watu walioathirika na mradi wote wanaofaa kulingana na tarehe na athari za uhamishwaji usio wa hiari zinatambuliwa na hatua muafaka za kupunguza athari za uhamishwaji na kulinda maisha zinapendekezwa

c) Kufanya utafiti wa kijamii na kiuchumi wa watu walioathirika na mradi na kuhakikisha kuwa data za kimsingi zinatolewa kwa madhumuni ya ufuatiliaji na tathmini wakati wa kipindi cha utekelezaji wa mradi.

d) Kuhakikisha na kusasisha utafiti wa hesabu za mali na kuhakikisha kuwa mali zote ambazo zinaweza kuathiriwa na mradi huo pendekezi zinaorodheshwa, zinatiwa thamani na gharama.

e) Kuzinakili mali zote zilizoathiriwa (mijengo, mazao, miti, ua) kwa kutumia Mfumo wa Vikao wa Tufeni (MVT) yenye usahihi wa mita 1 katika mfumo wa viratibu

f) Kuhakikisha ufuatiliaji wa sera za Benki ya Dunia za Uhamishwaji usio wa hiari na sheria nyingine zinazohusu uhamishwaji na kanuni za makazi ambazo zinasimamia sekta ya maendeleo ya miundombinu

g) Kutoa miongozo/mikakati ya kuongeza ushiriki wa wadau na watu walioathirika na mradi katika michakato ya utambulisho, utekelezaji na ufuatiliaji ili kupunguza athari za uhamishwaji za

mradi. Miongozo itahusisha mfumowa usimamizi wa wadau (uchambuzi wa wadau na mpango wa mawasiliano,) kwa usimamizi wa shughuli za wadau kupitia mzunguko wa mradi

h) Kupendekeza hatua madhubuti za gharama nafuu na endelevu zitakazotekelezwa ili kurejesha na kuimarisha hali ya maisha ya watu walioathirika.

i) Kuandaa ripoti ya Mpango wa uhamishwaji (MUU) inayozingatia sheria za serikali ya Kenya na sera, viwango na miongozo ya Benki ya Dunia (BD).

1.5 Wigo wa Mpango wa Utekelezaji uhamishwaji (MUU)

Wigo wa Mpango wa Utekelezaji wa Uhamishwaji (MUU) kulingana na Masharti ya Kumbukumbu (MK) ni pamoja na yafuatayo:

- Maelezo ya Mradi;
- Kukagua na kusasisha muundo wa sheria;
- Sensa na utafiti wa kijamii na kiuchumi;
- Ushiriki wa umma, mashauriano na mawasiliano;
- Athari za mradi;
- Uthamini na fidia ya hasara;
- Uamuzi wa kustahiki;
- Mapendekezo ya hatua za uhamishwaji;
- Taratibu za kushughulikia malalamiko ;
- Mpangilio wa taasisi;
- Hatua za ufuatiliaji na tathmini;
- Utayarishaji wa Ratiba ya Utekelezaji;
- Makisio ya gharama za uhamishaji na bajeti ya MUU.

Ripoti za zimeandaliwa kwa kuzingatia kanuni za mwongozo zilizoelezwa katika mfumo wa Sera ya Uhamishwaji (MSU) ya Mradi Wa Uhakika Wa Maji Na Ustahimilivu Wa Hali Ya Hewa nchini Kenya (KWSCRIP) kwa uhamishwaji usio wa hiari. Lengo kuu la MUU ni kupunguza athari mbaya kwa watu walioathirika na mradi (WWM) na kuboresha au angalau kurejesha masiha yao hadi viwango vya kabla ya mradi. MUU inajumuisha mpangilio wa taasisi, ratiba, bajeti ili kuwezesha ulipaji fidia na uhamishaji makazi mapya na mpango wa kushughulikia malalamiko ambao utafuatwa ili kushughulikia malalamiko/manung'uniko yatakayotokea kutokana na mradi huo.

1.6 Miundombinu ya mradi ambayo itaathiri mali na kusababisha watu kuondolewa kwenye makazi

Miundombinu ya umwagiliaji itahitaji upatikanaji wa eneo kubwa la ardhi ili kuwezesha utekelezaji wake

Eneo lililo chini ya Mradi wa utekelezi wa uhamishwaji MUU ni eneo la juu zaidi la mradi wa Lower Nzoia

na linajumuisha yafuatayo:

- Eneo la nyuma lililoko juu ya eneo la upokeaji;
- Eneo karibu na eneo la upokeaji (bwawa dogo) mfereji unaunganisha;
- Mfereji mkuu hadi kwenye kichungio cha mchanga

Jedwali 1-1 inaonyesha sehemu ya vitisho vya MUU I vinavyoonyesha ulazima uhamishaji makazi mapya/upatikanaji wa ardhi.

Jedwali: 1-1: Sehemu ya hatari za Mpango wa Utekelezi wa Uhamishwaji MUU I

Eneo lililoathirika	Urefu (kilomita/Km)	
Sehemu ya upokeaji / Kiwango cha sehemu ya kurejesha maji	5	
Mfereji Uganishi, (MU)	0.145	
Sehemu ya kwanza ya kuzuia maji,Mfereji mkuu(HWC)	2.78	
Urefu wote (kina na mifereji)	7.925	

1.7 Utafiti wa Kijamii na Kiuchumi na Matokeo

1.7.1 Utafiti wa Kijamii na kiuchumi

Utafiti ulifanywa kati ya tarehe 6 – 19 Julai 2017 kwa mradi wote kuanzia eneo la Mpango wa Utekelezi wa Uhamishwaji-I kwa kutumia vikaratasi vya maswali ambavyo vilihusisha maswali yaliyogawanywa sehemu tatu kuhusu tabia za kaya, shughuli za kiuchumi, huduma za kijamii ikiwa ni pamoja na miundombinu, elimu, tabia za kiafya, umiliki wa ardhi na matumizi na mlengwa.

Ushiriki. Utafiti wa kijamii na kiuchumi uliwahoji watu tisini na nne (94) kati ya idadi ya watu mia mbili thelathini na tisa (239) walioathirika na mradi (WWM) katika ushoroba wa mradi, ambao ni takriban asilimia arubaini na nne (44 %).

1.7.2 Matokeo ya Utafiti wa Kijamii na kiuchumi

Baadhi ya matokeo ya utafiti wa kijamii na kiuchumi ni kama yafuatayo:

- Eneo la Mpango wa Utekelezi wa Uhamishwaji liko katika kata ndogo za Ligega,Ambira na Umala katika kaunti ndogo ya Ugunja katika kaunti ya Siaya.Makadirio ya idadi ya watu ni

elfu kumi na saba mia nane hamsini na tisa (17,859) (wanaume elfu nane mia tatu sitini na moja (8,361) na wanawake elfu tisa mia nne tisini na nane (9,498) na kaya elfu nne mia moja kumi na nane (4,118) kulingana na makadirio ya idadi ya watu kutoka sensa ya mwaka elfu mbili na tisa (2009);

- Eneo lina huduma za kijamii za kati ya wastani na nzuri na miundombinu ikiwa ni pamoja na barabara,usalama,mawasiliano,nishati,vituo vya masoko,n.k;
- Viwango vya umaskini vimechukuliwa kama vya kaunti ya Siaya, ambvya ni karibu asilimia arubaini na nane (48%) (Mpango wa Maendeleo wa Kaunti (2013 - 2017) na juu zaidi kuliko wastani wa kitaifa wa asilimia thelathini na nne (34%),na hivyo kuchukuliwa kuwa juu;
- Sababu za umaskini katika maeneo haya ni nyingi na tofauti na ni pamoja na udongo ulikosa rotuba unaochangia mazao kidogo,kipato cha chini katika kaya kuweza kununua pembejeo,kutegemea snaa mbinu za zamani za kilimo na kukosa vyanzo mbadala vya mapato;
- Utafiti huo ulibaini kuwa baadhi ya kaya zilikuwa na zaidi ya mtu mmoja aliye katika mazingira magumu ikiwa ni pamoja wazee (zaidi ya miaka sitini na tano 65 – asilimia thelathini na nane (38%), watu walio na ulemavu unaoonekana au ulemavu wa akili (asilimia kumi na mbili (12%), mayatima asilimia arubaini na tano (45%), walio na maradhi sugu asilimia kumi na tano (15%) na VVU/Ukimwi ni asilimia ishirini (20%);
- Ilinakiliwa kuwa kaya zilizoathirika zinahusisha viongozi wa kaya wanawake ambao wanafikia asilimia arubaini na tatu (43%) ya waliohojiwa.Hawa ni pamoja na wajane ambao wanaunda kundi kubwa katika vingozi wa kaya wanawake ilhali wengine wameachika au hawajaolewa.Wjane wanachukuliwa kama watu walio kwenye mazingira magumu na watahitaji uangalifu maalum.
- Wastani wa idadi ya watu katika eneo hilo wamesoma huku wengi wao wakiwa wamepata elimu ya ya shule ya msingi na zaidi na ilikuwa wazi kutoka kwenye mikutano kuwa wana uwezo wa kuhoji habari zinazotolewa na pia jinsi inavyoathiri na kuhudumia watu na hii inaweza kuhusishwa na kiwango cha elimu.
- Kuna kituo cha afya katika kila kata ndogo kilichoko karibu (chini ya kilomita tano). Ugonjwa wa kawaida ni malaria asilimia tisini na tatu (93%) ikufuatiwa na magonjwa yanayotokana na maji asilimia thelathini na moja (31%) ikiwa ni pamoja na kuharisha,homa ya matumbo (typhoid),kipindupindu na amoeba ikitoa wito wa kuchukuliwa hatua za kuhakikisha utibuji wa maji pamoja na uboreshaji wa usafi wa mazingira.
- VVU/Ukimwi uko 20% na ni changamoto kubwa kwa sababu uko juu kuliko maambukizi ya kitaifa ya asilimia sita niukta 2 (6.2%) (kiwango katika kaunti ya Siaya County ni asilimia kumi na saba nukta nane (17.8%). VVU/Ukimwi unaongeza mzigo katika uchumi wa kaya na watoaji huduma za afya.Katika mchakato wa MUU walioathirika watahitaji msaada maalum iwapo watahama ili kuhakikisha wanaendelea kupata utunzaji,na matibabu.
- Kuna lishe duni katika eneo hilo na kuna mpango wa kujitolea wa afya ya jamii/kamati za afya kwa ushirikiano na AMREF ambao unatoa chakula/virutubisho vya lishe kwa watoto walioathirika.Kulingana na ripoti ya hivi karibuni ya sensa ya idadi na afya ya watu Kenya (SIAWK) (2008- 09), asilimia thelathini na nne (34%) ya watoto walio chini ya umri wa miaka

tano (5) katika ukanda wa magharibi, ikiwa ni pamoja na Siaya wanakosa chakula kutokana na umaskini haswa kwa watoto.;

- Katika utafiti huo ilibainika kuwa wale wanaopata maji safi wanayachota pengine kutoka kwa kisima, mabomba ya maji au matanki na wanajumuisha asilimia thelathini na nane nukta tatu (38.3%) (msimu wa mvua) na asilimia ishirini na nne nukta nne (24.4%) (msimu wa ukame). Wengine wanatumia maji yaliyoko nje kwenye vidimbwi ambayo sio salama kwa matumizi ya nyumbani na hii huenda ikawa sababu ya magonjwa yanayotokana na maji.
- Kama asilimia ishirinin (20%) ya kaya hazina uwezo wa kupata vyoo na kuna kinyesi kimetapakaa kila mahali na hii ni hatari kwa afya ambayo inaathiri jamii yote. Aina ya kawaida ya choo katika viwango vya kaya ni choo cha shimo ikiwa asilimia sabini na saba (77%).
- Umiliki wa ardhi-ardhi inamilikiwa kibinafsi na takriban asilimia tisini na nane nukta tisa (98.9%) ya ardhi imerithiwa na idadi kubwa ya vyeti vya umiliki wa ardhi bado viko katika majina ya waliofariki, ubadilishaji wa umiliki haujafanywa na watu wengi asilimia themanini na nane nukta tisa (88.9%) hawajachukua hatua ya kusajili ardhi zao na walalamika kwamba gharama za usajili ni ghali mno. Ukubwa wa ardhi ni wastani wa ekari 1-2 na hata ndogo zaidi kutokana na mgawanyo mdogo.;
- Katika hali nyingi ardhi inatumika kwa makazi, kilimo cha mazao na ufugaji. Kilimo cha mazo/kilimo kiko katika kiwango cha matumizi ya nyumbani. Mazao yote ya chakula na biashara yanapandwa.
- Umiliki wa Ardhi-Kimsingi jamii ni za kizalendo na kwa hivyo wanaume ambao wanamiliki ardhi na urithi wa aina yoyote wa mali hufafanuliwa wazi kwenye safu za kiume za kizazi. Kutoka msimamo wa kitamaduni mwanamke hamiliki ardhi na hawezi kurithi ardhi hata kama mumewe akifariki;
- Kuna wajane thelathini na tano (35) walioathirika na mradi ambao huenda wakanyimwa haki zao wakati wa mpango wa utekelezi wa uhamsihwaji kama ilivyosisitizwa wakati wa mahojiano na mazungumzo. Katika kupunguza athari, hawa watapatiwa kipaumbele na umaalum wakati wa ugawaji wa ardhi na michakato ya fidia.;
- Chanzo kikuu cha mapato kwa wengi waliohojiwa asilimia themanini na saba nukta moja (87.1%) ni kilimo cha mazao, ambacho kwa kawaida hufanywa kwa kutegemea mvua, ambayo wakati mwingine inakuwa chache na isiyotegemewa. Matumizi ya mbegu zilizothibitishwa, mbolea na pembejeo ni nadra. Uzalishaji wa mazao hata hivyo unatarajiwa kuboreka kutokana na kuanzishwa kwa umwagiliaji na mbinu mpya za kilimo;
- Vyanzo vingine vya mapato ni pamoja na mifugo, ufugaji samaki, ajira rasmi na zisizo rasmi, biashara, malipo ya uzeeni n.k.
- Mapato ya kaya ni wastani wa shilingi elfu kumi na nne mia tano tisini na mbili (Ksh 14,592) kwa mwezi (mia moja arubaini na mbili dola za marekani (USD142) kwa mwezi au nne nukta saba dola za marekani (USD4.7) kwa siku) na haswa kutoka kwa wale walio kwenye ajira rasmi, biashara na vibarua;
- Kuna ukosefu wa chakula katika viwango vya kaya kwa sababu wakulima wanashindwa kuzalisha chakula cha kutosha chini ya mazingira ya kutegemea mvua kutokana na

mabadiliko ya hali ya anga yasiyotabirika na kulingana na mahojiano gharama za kaya nyingi ziko juu kwa chakula kwa sababu mavuno ni kidogo na hayatoshi kukidhi mahitaji ya uhakika wa chakula ya kaya. Kilimo bora cha umwagiliaji kitaongeza uzalishaji wa chakula.

- Uchambuzi wa kijinsia - Wanawake wanapata mali ya kifamilia na hufanya majukumu ya usimamizi bila udhibiti wa mapato na wanaume wana nguvu ya kufanya maamuzi na wanamiliki pamoja kudhibiti ardhi ambayo ni rasilimali kuu chini ya huu mradi na pia ni muhimu chini ya mchakato wa MUU. Kwa kitamaduni wanawake hawadai umiliki wa ardhi lakini wanaweza kuitumia kwa kwa uzalishaji wa chakula. Wanawake hawadai umiliki wa ardhi ndani ya familia na vijana wa kiume wanweza kumiliki ardhi tu wakati wameanzisha familia zao.;
- Viwango vya ufahamu wa mradi katika ngazi ya kaya I - Kutoka kwa mahojiano na mazungumzo, iliibuka kuwa asilimia tisini na tano nukta saba (95.7%) ya waliohojiwa walikuwa na ufahamu kuhusu mradi uliopendekezwa wa Mradi Wa Umwagiliaji Wa Lower Nzoia na zaidi ya asilimia tisini nukta nane (90.8%) wanauunga mkono;
- Faida chanya za mradi - Zaidi ya asilimia sabini na nne (74%) ilionyesha kuwa mradi utatoa maji kwa ajili ya umwagiliaji na matumizi ya nyumbani, kilimo kilichoboreshwa, uhakika wa chakula, na matumizi ya ardhi ya kiwango cha juu ambayo inahitajika;
- Athari hasi za mradi - Waliohojiwa walieleza kuwa mradi utakuwa na athari hasi kama vile mgawanyo/upoteaji wa ardhi na/au mali, uhamishwaji/upotezaji wa nyumba, ukataji miti na uingiliaji wa mfumo wa ikolojia, hatari/magonjwa, kelele na uharibifu wa udongo, miongoni mwa mambo mengine. Walitoa maoni ya kuzuia athari mbaya na haya yanawasilishwa katika Kifungu 7.2.12 cha hii Ripoti;
- Watu walioathirika na mradi (WWM) walionyesha wasiwasi na kupendekeza hatua ambazo zitawalinda kutokana na athari za mradi:
- Watu walioathirika na mradi wanaohitaji kuhamishwa hawatataka kuhamishwa mbali na wanapoishi sasa.
- Watu walioathirika wanapaswa kulipwa fidia ya kutosha na kupewa muda wa kuhama.
- Hatua zinafaa kuwekwa kuwasaidia wakulima kuuza mazao yao.
- Mradi umechukua muda mrefu kutekelezwa. Jamii inayoishi eneo la mradi inasubiri kuvuna faida za mradi;

1.8 Utafiti wa Sensa na Matokeo

1.8.1 Utafiti wa sensa / utafiti

Utafiti wa sensa ulifanywa ndani ya eneo la MUU I kwa kuanzia eneo la uunganishaji na mifereji kutoka tarehe 8 -14 Mei 2017, na sehemu ya mtiririko wa nyuma kutoka tarehe 26 – 27 Juni 2017. Sensa ilifanywa kwa ushirikiano na utawala wa eneo la mradi na jamii zilizoathirika na majadiliano mengi yalifanyika

Ripoti ya mwisho ya MUU I 1-6 Aprili 2018

(Angalia kumbukumbu na orodha ya mahudhurio katika kiambatisho 3).

Sensa ilihusisha utembeaji kwenye eneo na mahojiano katika kila nyumba na kaya ambayo ilipatikana ndani ya miundombinu ya mradi inatoa nafasi ya kuwatafuta wenyewe na ukubwa wa ardhi iliyoathirika,aina na ukubwa wa mijengo iliyoathirika,mazao,na mali maalum kama vile makaburi pamoja na biashara zilizoathirika.

Data za sensa za kila kaya iliyoathirika zilikusanywa kwa kutumia vikaratasi vya maswali yanayohusu umiliki wa ardhi pamoja na uthibitishaji wa hati za umiliki ,data ya idadi ya kaya,mali zilizoathirika na mijengo mingine,upendeleo wa fidia,makundi yaliyo kwenye mazingira magumu k.m wasiojiweza,wajane na wazee,mayatima na watoto walio kwenye mazingira magumu,kaya zinazoongozwa na wanawake na vipengele vya kitamaduni,miongoni mwa mambo megine kwa kutumia kifaa cha sensa.Zaidi ya hayo,utambulisho na hesabu ya mali za jamii na taasisi na miundombinu,za kibinafsi na umma ,ziliandikishwa kwa amdhumuni ya fidia,na/au uhamishwaji.

1.8.2 Matokeo ya Sensa

Data zilizokusanywa kutoka nyanjani ilichambuliwa na yafuatayo yameanzishwa, miongoni mwa mengine:

- Watu walioathirika na mradi (WWM);
- Jumla ya ardhi iliyoathirika;
- Nambari za Sehemu zilizoathirika;
- Maliasili zilizoathirika;
- Utambuaji wa watu walio kwenye mazingira magumu k.m wasiojiweza, wajane, wazee, mayatima na watoto walio kwenye mazingira magumu, miongoni mwa wengine.
- Maelezo ya mijengo iliyoathirika na mali zingine;
- Upendeleo wa fidia.

Data ya sensa iliyochambuliwa imewasilishwa katika kiambatisho 1.6 cha ripoti hii.

Kutoka kwa sensa, idadi ya watu walioathirika na mradi WWM/wamiliki wa mali na mali zinazohusiana nazo ambazo zimeathirika zimeanzishwa na hii imefupishwa katika Jedwali 1-2.

Kutoka kwenye jedwali,idadi ya watu walioathirika na mradi WWM/idadi ya wamiliki wa mali ni mia mbili thelathini na tisa (239).Idadi ya watu walioathirika na mradi ni mia tisa arubaini na tatu (943) ,ambapo kati ya hao kuna watu mia mbili tisini na mbili (292) walio kwenye mazingira magumu katika kaya mia moja ishirini na moja (121).

Mali zilizoathirika ni pamoja na ardhi,mijengo,miti na mazao na mali maalum (makaburi).Hakuna biashara na ardhi ya umma iliyoathirika kama inavyooneshwa kwenye meza.

Eneo la ardhi iliyoathirika ni hekta hamsini na saba (57) ha (ekari 142) na kuna WWM wanaopoteza ardhi na pia mijengo.

Jedwali: 1-2: Jedwali la muhtasari wa wamiliki wa mali na mali zilizoathirika

#	Bidhaa	Idadi		
A	Idadi ya walioathirika			
	Jumla ya idadi wa wamiliki wa mali walioathirika (Watu binafsi, Kaya na Taasisi)	239		
	Idadi ya walioathirika na mradi (WWM)	Jumla		943
		Watu Wazima	wanaume	316
			wanawake	217
		Watoto	wanaume	153
			wanawake	101
		Hawajaainishwa (watu wazima au watoto)	Wanaume	95
			Wanawake	61
		Makundi ya watu wenye mazingira magumu	Kaya zilizoathirika	
	Wazee		58	
	Wenye matatizo ya akili		22	
	Mayatima		58	
	Wasiojiweza		21	
	Wagonjwa mahututi au wagojwa (Pumu, kifafa, Anemia seli mundu, n.k)		49	
	wanaoishi na virusi vya (Ukimwi)		31	
	Wajane		35	
	WWM waliokosa makazi kabisa		11	
B	Ardhi iliyoathirika			
	Jumla ya idadi ya vipande vya ardhi vilivyoathirika	220		
	Vipande vya ardhi vinavyomilikiwa na watu binafsi	220		
	Shule/Vyuo	0		
	Serikali za kaunti	0		
	Makanisa	0		
	Ardhi ya jamii	0		

	Jumla ya ukubwa wa ardhi itakayochukuliwa kwa ajili ya mradi wa mradi wa uny Awamu 2	56.6 ha / 141 ekari
C	Mijengo iliyoathirika	
	Jumla ya idadi ya mijengo ya kaya iliyoathirika	29
	Jumla ya idadi ya mijengo iliyoathirika	86
D	Miti na mazao yaliyoathirika	
	Idadi kamili ya kaya zilizo na miti ziliyoathirika	100
	Miti kwa ajili ya bidhaa za mbao (Mkangazi, mkaratusi, mpaina, Gravellia, Mvinje, Ober', 'Ciala, n.k) na miti ya matunda (Mwembe, Parachichi, mapera, Paipai, n.k')	3,839
	Idadi kamili ya kaya zilizo na mazao yaliyoathirika	6
	Idadi kamili ya mazao yaliyoathirika	Mazao mbalimbali 0
E	Biashara zilizoathirika	
	Idadi kamili ya kaya zenye biashara zilizoathirika	0
	Idadi ya biashara zilizoathirika	0
	Thamani kamili ya biashara zilizoathirika	0
F	Makaburi	
	Idadi kamili ya kaya zenye makaburi yaliyoathirika	1
	Idadi kamili ya makaburi yaliyoathirika	2

Watu walio kwenye mazingira magumu walioathirika na mradi ni watu ambao kwa sababu ya jinsia, mazoea ya kitamaduni, umri, ulemavu wa mwili au akili, shida za kiuchumi au hadhi ya kijamii inaweza kuathiriwa vibaya na uhamishwaji kuliko wengine ambao wanaweza kuwa na uwezo mdogo wa kudai au kuchukua fursa ya usaidizi wa uhamishwaji na faida zinazohusiana. Inahitajika kuweka idadi yao vizuri ili kuhakikisha kuwa wakati wa fidia wanawakilishwa na shida zao hazipuuzwi. Kamati ya kushughulikia malalamiko itahakikisha kwa makusudi malalamiko yao yanawakilishwa kwa usawa wakati wa fidia.

Kaya zenye mazingira magumu zinastahili msaada wa mpito wa **laki moja (Ksh.100,000)** kwa kila kaya chini ya MUU kwa sababu zina mahitaji maalum. Kiwango hicho kitashughulikia matayarisho ya ardhi, mafunzo na mkopo, ushauri nasaha, matunzo ya kijamii na kujenga mitandao ya kijamii kwa ajili ya walio kwenye hatari. Zaidi ya hayo, wajane watahitaji msaada zaidi katika suala la urithi wa ardhi kuhakikisha kuwa hawatanyang'anywa ardhi zao.

1.9 Mikutano ya mashauriano ya wadau na watu walioathirika na mradi WWM

Mikutano ya mashauriano kati ya wadau na watu walioathirika na mradi ilifanyika katika eneo la mradi kutoka tarehe 27 Aprili - 15 Mei 2017. Mikutano ya mashauriano ya wadau na WWM yalikusisha yafuatayo:

- Wito wa hisani na mikutano ya utambulisho katika ofisi za kaunti na kaunti ndogo;
- Mkutano wa wadau na utawala wa mitaa na viongozi;
- Mikutano ya kijamii ya utambulisho na uhamasishaji;
- Mikutano ya maendeleo na machifu wa kata katika eneo;
- Mikutano ya mashauriano na watu walioathirika na mradi WWM kwa uanzishaji wa kamati za kata ndogo na kata za fidia.

Muhtasari wa hayo hapo juu unawasilishwa hapa chini:

1.9.1 Wito wa hisani

Mkutano wa Wito wa hisani ulifanywa katika kaunti ya Siaya tarehe 25 Aprili katika hatua za mwanzo. Wakati wa mkutano huo wa hisani, mteja alitoa muhtasari wa asili ya mradi wa umwagiliaji wa Lower Nzoia (LNIP) na mijengo ya kuzuia mafuriko ya Nzoia halafu akaitambulisha kampuni ya GEDO Associates Ltd, mshauri wa MUU aliyetwikwa jukumu la kupitia na kusasisha Mipango ya Uhamishwaji kwa ajili ya umwagiliaji na mfumo wa maji na mijengo ya kuzuia mafuriko ya Nzoia. Maelezo ya mkutano huo yaliwasilishwa katika Ripoti ya mwanzo ya Mei 2017.

1.9.2 Mkutano wa wadau na viongozi na utawala wa mitaa

Mkutano wa wadau kwa eneo lote la mradi ulifanyika tarehe 27 Aprili 2017 katika kituo cha Urunga Good Samaritan Centre pamoja na utawala wa mitaa (Naibu Kamishna wa Kaunti, machifu na manaibu wa chifu) na wawakilishi wa wakulima. Mkutano huu ulikuwa muhimu kwa mteja, kama alivyowakilishwa na Bi. Nyawira wa Bodi ya kitaifa ya umwagiliaji / unyunyizaji (BYU), kuitambulisha timu ya Mshauri. Viongozi walikubaliana na kujitolea kushiriki katika mchakato wa MUU na mpango wa uhamasishaji wa jamii uliandikwa. Viongozi waliendesha uhamasishaji na mikutano iliandaliwa kulingana na ratiba.

1.9.3 Mikutano ya kijamii ya utambulisho na uhamasishaji

Mikutano ya kijamii ya utangulizi na uhamasishaji ilifanyika katika maeneo ya eneo na upokeaji (bwawa dogo) na hifadhi katika kingo za kulia na kushoto za mto. Wakati wa mikutano ya utambulisho, timu ya mshauri wa MUU ilitambulishwa na mwenyeji utawala wa mitaa baada ya hapo mshauri akatoa muhtasari wa asili ya mradi na kuwaeleza waliohudhuria kwamba GEDO Associates Ltd imepewa kazi na Wizara ya Maji na Umwagiliaji kufanya upitiaji na usasishaji wa Mipango ya Uhamishwaji kwa ajili ya mradi wa umwagiliaji wa Lower Nzoia (MULN) na Mijengo ya Kuinga Mafuriko ya Nzoia (MKMN) iliyoandaliwa kati ya mwaka 2013 – 2015.

Mshauri alibainisha shughuli ambazo zitafanywa wakati wa nyanjani katika ngazi hii kama ifuatavyo:

- Uamuzi na ununuzi wa ukanda wa mfereji ,katika kingo za kulia na kushoto unaojulikana kama (sehemu ya umwagiliaji ya kusini na kaskazini , mtawalia)
- Uchunguzi na uekaji alama wa Miundombinu
- Utambuaji wa watu walioathirika na sensa ya mradi na utafiti wa kimsingi wa kiuchumi na kijamii wa watu walioathirika na mradi WWM;
- Uthamini wa mali zilizoathirika
- Mikutano ya uhamasishaji ya WWM;
- Uundaji wa kamati za malalamiko na utatuzi wa migogoro

Mshauri alisisitiza umuhimu wa jamii kushirikiana na timu ya mshauri, wanaofanya hesabu, viongozi wa mitaa na wawakilishi wa wakulima wakati wa ukusanyaji wa data .Zaidi ya hayo,jamii ilielezwa kuhusu umbali wa eneo la Mpango wa Utekelezi wa Uhamishwaji MUU na ilifafanuliwa kwamba shughuli hii itaanzaia sehemu ya mtiririko wa nyuma halafu kwenda Sehemu ya uingizaji wa maji ikifuatiwa uunganishaji na mifereji ya juu hadi kwenye chungio la mchanga

(Angalia kumbukumbu za mahudhurio katika kiambatishi 3)

Jedwali 1-3: Ratiba ya mkutano wa kijamii wa utambulisho na uhamasishaji

No.	Tarehe ya Mkutano	Ukumbi wa mkutano	Lengo
1	15/5/2017	Kata ndogo ya Ligega Ofisi ya Naibu wa Chifu (Sehemu ya urejeshaji maji ya Kaskazini)	Utambulisho wa mradi wa umwagiliaji na kuwaalika walioko eneo la urejeshaji nyuma maji kushiriki kikamilifu katika mradi

2	15/5/2017	Umala na Ambira katika eneo Urejeshaji (Sehemu ya urejeshaji maji ya Kusini)	
---	-----------	--	--

1.9.4 Mkutano wa maendeleo na machifu wa kata

Mikutano zaidi iliandaliwa na machifu. Haya yalikuwa mashauriano kuhusu maendeleo ya kazi na pia kushiriki katika majadiliano ya kina kuhusu masuala ya kiuchumi, kijamii na kitamaduni. Miwili kati ya mikutano hiyo ilifanywa katika maeneo ya mpango wa uhamishwaji MUU kama ilivyoonyeshwa kwenye jedwali 1-4 hapo chini.

Jedwali 1-4 Mikutano Na machifu

No.	Tarehe	Ukumbi	Ukumbi na bloku
1	6/7/2017	Ofisi ya Chifu Ligega	Kingo ya kulia katik sehemu ya urejeshaji (hifadhi) na eneo la uchukuaji
2	6/7/2017	Ofisi ya Chifu Ugenya ya Kati	Kingo ya kushoto katika sehemu ya urejeshaji hifadhi na eneo la uchukuaji

1.9.5 Mkutano wa mashauriano kwa ajili ya kuanzisha uhamishaji wa kata na kata ndogo Kamati za fidia

Mikutano ya ziada ilifanyika mwezi Julai pamoja na WWM katika ngazi za kata na kata ndogo ambayo ilipelekea uundwaji wa kamati za uhamishaji na fidia ndani ya sehemu ya MUU. Kamati hizo zitashughulikia malalamiko na migogoro inayohusiana na uhamishwaji na fidia. Wanachama wa kamati walichaguliwa kutoka miongoni mwa watu walioathirika na mradi WWM. Ratiba ya mikutano ieonyeshwa kwenye jedwali 1-5.

Jedwali 1-5: Ratiba ya Mikutano na uongozi wa mtaa

Tarehe	Eneo la utawala	Ukumbi
Julai 21, 2017	Alego magharibi	Viwanja vya zahanati ya Rabar
	Umala na Ambira	Soko la Nzoia
Julai 22, 2017	Ligega	Eneo la hifadhi

1.10 Tarehe ya mwisho

Tarehe ya mwisho iliwekwa kuwa tarehe 3 Mei 2017 na ilitangazwa kwa watu walioathirika na mradi WWM wakati wa mikutano ya mashauriano na tarehe hiyo ilipitishwa rasmi na watu walioathirika na mradi WWM wote. Tarehe hiyo iliweka makataa ya ustahiki wa fidia kwa wanaofaa na walioorodheshwa kwa sababu LNIP-1 na Miundo ya Kinga Dhidi ya Mafuriko Nzoia ni kutafuta ardhi, mali, miti, mazao, na mijengo iliyoko ndani ya eneo la miundombinu ya mradi. Maendeleo mengine mapya au mijengo iliyojengwa na WWM katika ukanda wa miundombinu ya mradi baada ya tarehe ya mwisho hawastahiki kuhamishwa au kulipwa fidia. Hii ni kwa sababu shughuli hii ilikuwa usasishaji wa MUU ambayo ilifanyika mwaka 2013 na 2015 na ndio sababu ilifanywa mwanzoni mwa sensa.

1.11 Sera ya uhamishaji na haki stahiki

Utafiti ulifanywa kulingana na sheria husika za Sheria za Ardhi 2012, Sheria ya Usajili wa Ardhi 2012, Sheria ya Kitaifa ya Tume ya Ardhi 2012, pamoja na sera ya uhamishwaji usio wa hiari ya Benki ya Dunia (Sera za Operesheni 4.12), miongoni mwa nyingine, kama ilivyoonyeshwa katika kifungu cha 5 cha ripoti hii.

Muswada wa uhamishaji na makazi umepelekwa kwa mwanasheria mkuu kwa ajili ya kuchapishwa. Muswada huo unazungumzia ufukuzwaji usio wa hiari, fidia na uhamishwaji. Sheria za ardhi za Kenya na katiba ya Kenya (KK) inapendekeza kuwe na fidia ya haki kwa walioathirika lakini haikufafanua wazi kuhusu ni kipi kinaweza kuwa fidia ya haki. Benki ya Dunia OP.4.12 inapendekeza gharama zote mbadala za ardhi na mijengo katikaviwango vya sasa vya soko.

Sera za usalama unaohusiana na uhamishwaji na makazi mapya za Benki ya Dunia

Sera husika za Benki ya Dunia pia zimepitwa. Mradi umetathminiwa na mazingatio kufanywa kuhusu jinsi sheria na sera zinasababishwa.

Uhamishwaji usio wa hiari : Sera za Operesheni 4.12 Sera ya uendesaji ya Benki ya Dunia 4.12: uhamishwaji usio wa hiari umesababishwa na mradi kwa kuwa mradi wa umwagiliaji na mijengo ya kinga dhidi ya mafuriko yatachukua ardhi, utaathiri nyumba za kuishi, mijengo mingine na miti.

1.12 Wasiwasi wa Watu Walioathirika na Mradi (WWM)

Wakati wa sensa na utafiti wa kiuchumi na kijamii, watu walioathirika na mradi (WWM) walikuwa na wasiwasi kwamba miundombinu ya mradi wa umwagiliaji itaathiri mahusiano ya kijamii na mwingiliano. Shughuli za mradi zitaathiri kwa kiwango fulani, mawasiliano miongoni mwa WWM kutokana na miundombinu ya mifereji.

Kunaweza kuwa na harakati kidogo ndani ya jamii na kati ya jamii na ufikiaji wa huduma za kijamii na umma. Ufikiaji mto wa Nzoia, ambao ni chanzo cha maji kwa matumizi ya nyumbani na pia samaki na mifugo, utazuiwa.

Hata hivyo, kupunguza athari hizi, muundo wa mradi umejumuisha njia za miguu, madaraja na ngazi kuhakikisha ufikiaji rahisi kati ya sehemu zilizoathirika na jamii pamoja na ufikiaji wa maji kwa kaya zilizoathirika, na pia mifugo. Vituo vya maji kwa ajili ya wanyama wanaofugwa vimewekwa pembezoni mwa mifereji.

1.13 Mukhtasari wa athari za mradi na hatua za kukabiliana nazo

Kama ilivyoelezwa tayari, shughuli za mradi zitaleta athari ambazo zinaweza kukabiliwa. Muhtasari wa athari zinazotarajiwa na hatua za kukabiliana nazo zimeelezwa katika Meza 1-9 na ni pamoja na yafuatayo.

- Upotezaji wa ardhi;
- Upotezaji wa mazao;
- Upotezaji wa miti;
- Upotezaji wa mijengo ya kuishi;
- Athari kwenye makaburi.
- Athari kwa watu walio kwenye mazingira magumu

Ripoti hii inapendekeza fidia ya upotezaji wa mali zote hapo juu kwa kiwango cha gharama kamili za mbadala.

Jedwali 1-6 Athari za Mradi na hatua za upunguzaji wa athari katika daiki ya kaskazini na kusini

#	Idadi ya watu walioathirika	Mali zilizoathirika	Athari	Uzuiaji
1	Watu binafsi wanaoishi ndani ya ukanda wa mradi	Nyumba za kuishi, Huduma za choo na mijengo mingine	• 943 (Wanaume-564, Wanawake- 379) • Waliokoseshwa makazi na mradi • Upotezaji wa mijengo 86 pamoja na vyoo vya shimo na ua	Uhamasishaji Fidia na Uhamasishaji
2	Watu binafsi walio na ardhi karibu na mifereji ya mradi	Ardhi pekee	Upatikanaji wa vipande 220 vya ardhi	Uhamasishaji Fidia na uhamishaji kwa gharama kamili za mbadala
3	Watu binafsi	Miti ya mbao (Mikaratusi, Mipaina, Mivinje, Euphorbia, Parachichi, , Jacaranda, Graviella, "Ciala", "Ober", "Ng'owo", "Murende", Grevillea n.k) Miti ya matunda (Maembe, mapera,	Upotezaji miti Miti elfu tatu mia nane thelathini na tisa (3,839) imeathirika	~ Uhamasishaji na utiaji moyo kupanda upya miti iliyopotea ~ Kuunga mkono upandaji miti upya

		parachichi, ndizi).		
4	Wakulima binafsi	Mashamba ya kujikimu yaliyo na mazao	Usumbufu wa kilimo cha kujikimu na ufugaji	Fidia na uhamishaji • Elimu kuhusu mbinu nzuri za kilimo • Uhamasishaji kuhusu malisho ya hapo hapo na ufugaji wenye tija Fidia na uhamishaji
5	Wakulima binafsi wa kilimo cha kujikimu Mazao ya kudumu	Mazao ya kudumu	Upotezaji mazao Mazao mbalimbali yameathirika (muhogo,viazi vitam ,mahindi, mananasi)	Fidia ya mazao ya kudumu Notisi ya muda mrefu ili kuruhusu mavuno ya mazao yoyote ya msimu shambani wakati wa fidia
6	Wanaoishi kwa majumba ya wenyewe	makaburi	Makaburi 2	• Fidia na uhamishaji makaburi
7	Makundi yenye mazingira magumu (Wajane,, Wenye matatizo ya akili ,wazee,wagonjwa,walio kitandani na mayatima	Ardhi, mijengo, miti, mazao na hali za maisha	Kaya mia moja ishirini na moja (121) za mazingira magumu zimeathirika Watu mia mbili tisini na mbili (292) walio na mazingira magumu wameathirika	~ Urejeshaji wa hali za maisha ~ Angalia kifungu 12.

1.14 Vigezo vya kustahiki fidia

Sambamba na Sera za Operesheni 4.12, watu waliohamishwa wanaweza kugawanywa katika moja ya vikundi vitatu:

(a) Wale ambao wana haki rasmi za ardhi (ikiwa ni pamoja na haki za kitamaduni zinazotambuliwa chini ya sheria za nchi)

(b) Mdai juu ya ardhi hiyo au mali bora tu madai hayo yanatambulika chini ya sheria za nchi au zinatambulika kupitia mchakato ulioelezwa katika mpango wa uhamishaji.

(c) Wale ambao wana haki ya kisheria ya ardhi wanayoishi

Wengi asilimia themanini na nane nukta tisa (88.9%) ya WWM wako chini ya kitengo (b) na (c) huku asilimia kumi na moja nukta moja (11.1 %)ya WWM ikiwa chini ya kitengo (a)

1.15 Thamani, Fidia na Haki

1.15.1 Kuweka thamani ya mali

Mali zilizoathirika na mradi pendekezi zimeorodheshwa kama ardhi, mijengo, miti, mazao na mali maalum ambazo zimetiwa thamani kulingana na thamani ya sasa ya soko kwa ajili ya fidia:

- Thamani ya ardhi imefikiwa kwa kutumia gharama kamili za ardhi mbadala;
- Thamani ya mijengo imefikiwa kwa kutumia gharama kamili za mali mbadala ;
- Thamani ya miti imeongozwa na Shirika la Misitu Kenya (SMK) na thamani katika soko la ndani hivi sasa;
- Thamani ya mazao imeongozwa na ratiba zilizoandaliwa Idara ya Serikali ya Kilimo kwa miaka tofauti na kuzingatia kiwango cha usimamizi.
- Thamani ya upoteza mapato ya kawaida-kama njia ya kurejesha mapato, fidia italipwa kwa wafanyabiashara walioathirika na mradi kiwango cha jumla sawa na mapato ya miezi sita.
- Mali maalum-haswa makaburi ni shilingi laki moja na nusu(KSh.150,000) kwa kila moja. Angalia Kifungu 15.3.3 kwa maelezo kuhusu kima hicho.
- Msaada maalum kwa kaya zilizo kwenye mazingira magumu ni laki moja(KShs.100,000) kwa kila kaya.

1.15.2 Ustahiki

Utafiti wa sensa ulitoa data ambayo inawezesha timu ya utafiti wa MUU kubaini watu walioathirika na mradi (WWM) ,Ardhi,rasilimali na biashara,maisha ambayo yataathirika na mradi.Thamani ya ardhi na mali zilizoathirika zimetambulika.Hizi pia zimeorodheshwa katika Jedwali la Ustahiki hapo chini.

Jedwali 1-7: Ustahiki

#	Aina ya Hasara	Aina ya mali/Matumizi	Mtu Stahiki	Aina ya Athari	Fidia ya Urejeshaji hali
1	Ardhi	Ardhi ya kilimo	Miliki wa ardhi mwenye hati miliki ya kweli au barua za mgawo kupitia upatikanaji wa kitamaduni au kisheria	~ Kipande cha ardhi kilichosalia hakina faida kiuchumi	~kipengee cha fidia ya pesa taslimu kwa maeneo ya ardhi yaliyoathirika ~gharama za urejeshaji Uhamasishaji/Uelimishaji wa WWM kuhsu njia mbadala ~ za kilimo zinazoweza kufanywa katika sehemu ya ardhi iliyosalia ~ Posho ya usumbufu sawa na asilimia kumi na tano ya thamani ya ardhi
			Miliki wa ardhi mwenye hati miliki ya kweli au barua za mgawo kupitia mgawo wa kitamaduni au kisheria	~ Sehemu ya ardhi iliyosalia haina faida kiuchumi.	~ Ambapo sehemu ya ardhi iliyoathirika ni kubwa na kufanya sehemu ilyobaki kutokuwa na na faida kiuchumi eneo lote litanunuliwa na kulipwa fidia za gharama kamili ~Fidia ya ardhi kwa ardhi itategemea ukubwa kipande kipya cha ardhi chenya ukubwa sawa na cha awali ~ Posho ya usumbufu.

			Wamiliki wa ardhi wenye hati miliki au barua za mgawo kupitia mgawo wa kitamaduni au kisheria	~ Ardhi iliyotumika kwa nyumba za kuishi iliyoathirika nusu/ iliyoathirika yote. ~ Ardhi iliyobaki kwa matumizi ya sasa	~ Fidia ya pesa taslimu kwa gharama kamili za urejeshaji. ~ Posho ya usumbufu ni asilimia kumi na tano ya thamani kamili ya ardhi
			Wamiliki wa ardhi wenye hati miliki au barua za mgawo kupitia mgawo wa kitamaduni au kisheria	~ Ardhi iliyotumika kwa makazi iliyoharibika yote ~ Sehemu iliyobaki haitoshi kwa matumizi	~ Iwapo mradi unaathiri nyumba na kipande cha ardhi kinachosalia ni kidogo, ardhi yote inanunuliwa na nyumba hiyo kuhamishiwa katika kipande kingine cha ardhi ~ Hata hivyo iwapo ardhi ni kubwa na nyumba imehamishwa ndani ya ardhi hiyo, fidia ya uhamishaji italipwa kwa gharama kamili za urejeshaji ~ Uhamasishaji wa wenye nyumba zilizoathirika kuhusu uhamishaji na ajira ~ Posho ya usumbufu ni asilimia kumi na tano ya thamani ya ardhi
		Ardhi iliyokodiwa	Mpangaji anayetambuliwa na mmiliki wa ardhi kitamaduni	Upotezaji wa mali katika ardhi ya kukodi	~ Fidia ya mali zilipotea kwa bei ya soko ~ Gharama za uchukuzi hadi eneo jipya ya uhamisho

		Ardhi ya malisho	Mmiliki wa ardhi aliye na hati miliki ya kweli	Upotezaji wa ardhi ya malisho na hatimaye kuathiri hali za maisha	Uhamasishaji/Elimu kwa WWM kuhusu mbinu mbadala za ufugaji

No.	Aina za Hasara	Aina ya mali/Matumizi	Mtu stahiki	Aina za madhara	Fidia ya urejeshaji
			Mgawo kupitia ununuzi wa kimila au kisheria		Ikiwa haitapatikana yote
					Posho ya usumbufu ni asilimia kumi na tano (15%) ya thamani ya ardhi
2.	Mijengo	Nyumba za kuishi	~ WWM wanaomiliki aina yoyote ya mijengo katika eneo la mradi ikiwa wana hati miliki ya ardhi au la	~ Upotezaji wa sehemu au mjengo mzima haswa nyumba za kuishi ~ Uhangaishaji wa watu wanaoishi ndani ya nyumba kupoteza makazi	~ Fidha ya pesa tsimu kwa kila mwenye mjengo ~ Posho ya usumbufu ni asilimia kumi na tano (15%) ya thamani ya mjengo
			~ WWM ambao hawana haki au ruhusa kisheria kuishi katika ardhi		
3.	Miti	Mbao,vifaa vya ujenzi	Wamiliki wa miti iwapo wanamiliki ardhi au la	Upotezaji mbao kwa ajili ya fanicha	Fidia ya miti iliyoathirika na mradi inaongozwa na viwango vya Shirika la Miitu Kenya

		dari linalotoa kivuli		.Upotezaji kivuli ndani ya ua la WWM	kwa kutilia mannani thamani ya miti katika soko la ndani
		• Miti ya matunda		Upotezaji vifaa vya ujenzi	.Uhamasishaji na elimu kwa WWM kuhusu urejeshaji kupitia upandaji miti
				.Upotezaji chakula na mapato kutokana na mauzo ya matunda	.Posho ya usumbufu ni asilimia kumi na tano (15%) ya thamani ya miti
4.	Mazao ya kudumu	~ Chakula cha kujikimu kwa wakulima	Mmiliki wa mazao iwapo anamili ardhi au la	Upotezaji wa mazao ya chakula kwa mkulima	.Fidia ya mazo ya kilimo kama inavyoongozwa na viwango vya Wizara ya kilimo na thamai ya mazao hayo katika soko
		~ Chanzo cha mapato kinapopelekwa sokoni		•Upotezaji mapato	~ Uhamasishaji na elimu kwa WWM kuhusu urejeshaji kupitia kupanda miti
5	Maeneo matakatifu/ya kitamaduni	~ Makaburi	~ ndugu/jamaa wa aliyefariki	~ Mshikamano thabiti kati ya walio hai na waliofariki ~ Hofu ya kuwasumbua waliofariki wasije kuleta mikosi	~ Fidia ya kuhamisha makaburi itahusisha yafuatayo:
					~ Mpango wa sherehe na wanafamilia na viongozi wa kitamaduni
					kufanya matambiko ya kitamaduni kwa ajili ya uzikaji upy ~ Kibali kutoka kwa serikali cha kufukua mili; ~ gharama za ufukuaji na uzikaji tena

					~ Chakula kwa ajili ya waombolezaji
					Pesa kima cha shilingi laki moja na nusu (Ksh.150,000) kama gharima fidia ya kuhamisha makaburi
6	Upotezaji wa riziki	aliyehamishwa kabisa	Kaya zote zenye watu walioko na mazingira magumu	~ Athari ya kisaikoloji ~ Hawawezi kujitunza kutokana na hali zao	Watu wote wenye mazingira magumu wanahitaji msaada wa urejeshaji hali za maisha kama ilivyoainishwa katika kifungu 12

1.16 Kupunguza gharama za uhamishaji

Muundo wa kina wa Lahmeyer International / GFA Consultants na Quadrant Consulting Engineers wa Juni 2017 umetengenezwa kuinyoosha mifereji ili kuzuia au kupunguza usumbufu wa uhamishwaji unaotokana na mradi huo kwa kufuata sera ya uendeshaji ya Benki ya Dunia OP 4.12. Hatua zingine ambazo zimechukuliwa ili kupunguza athari za mradi ni pamoja na:

- Muundo wa mwisho ujumuishaji madaraja, njia za miguu, ngazi na sehemu ya maji kuhakikisha ufikiaji wa mara kwa mara baina ya jamii, na ufikiaji wa mto kwa mahitaji yote ya nyumbani, mifugo, wavunaji mchanga na shughuli za uvuvi.
- Barabara zimejumuishwa pembezoni mwa mifereji (Mifereji mikuu) ili kupunguza usumbufu wa kijamii na uharibifu wa mazingira.
- Wale wote watakaoathirika na mradi watafidiwa kikamilifu kabla ya mradi kuanza.
- WWM ambao watahitajika kuhamishwa watapewa notisi ya mapema (miezi 3) kuhakikisha wanajenga nyumba mpya na kurahisisha uhamaji mzuri na walio kwenye mazingira magumu watapewa chaguzi ya kujijengea nyumba mpya wenyewe au wajengewe itategemea watakavyotaka.

1.17 Mfumo wa kitaasisi wa utekelezaji wa mpango wa Uhamishwaji MUU

Mijengo ya LNIP- 1 na ile ya Kinga Dhidi ya Mafuriko ya Nzoia inatekelezwa na Mradi wa Kenya wa Uhakika wa Maji Ujasiri wa hali ya Anga (KWSCR) kwa kushirikiana na Bodi ya Kitaifa Umwagiliaji (BKU) kupitia Wizara ya Maji na Umwagiliaji (MOWI).

Wizara ya Maji na Umwagiliaji itaongeza fedha kutoka kwa serikali ya Kenya kwa ajili ya utekelezaji wa Mpango wa Uhamishwaji MUU (Fidia na uhamishaji wa WWM). Jukumu la jumla la fidia inachukuliwa na mdhamini wa mradi, Serikali ya Kenya kupitia Wizara ya Maji na Umwagiliaji, Kitengo cha kusimamia mradi, Bodi la kitaifa la unyunyizaji watasimamia utekelezaji wake. Utekelezaji wa malipo ya fidia kwa WWM wakati wa uhamishwaji kama mojawapo ya majukumu yao makuu.

1.17.1 Kamati za Uhamishaji na Fidia za Kaunti ndogo (KUFKN)

Kamati za uhamishaji na fidia za kaunti ndogo KUFKNs hazitahusika katika upatikanaji wa ardhi au fidia kwa sababu hili linasalia kuwa jukumu la Bodi ya kitaifa ya umwagiliaji / unyunyizaji. Kila moja ya kaunti ndogo 2 zilizoathirika na Mradi wa Umwagiliaji wa Lower Nzoia (MULN) zitaunda kamati ya KUFKN. Kitengo cha kutekeleza mradi itasaidia kuunda KUFKN pamoja na ofisi za ardhi katika ngazi za kaunti ndogo ambayo itaongozwa na Naibu Kamishna wa Kaunti (NKK). KUFKN itasaidia Tume ya kitaifa ya ardhi / Kitengo cha Usimamizi wa Mradi / Bodi la Kitaifa la Unyunyizaji

kutekeleza majukumu yao kwa ufanisi; haswa kuhakikisha mawasiliano ya kufana kati ya Kamisheni ya Kitaifa ya Ardhi (KKA) na jamii zilizoathirika. Wanachama wa KUFKN watajumuisha uwakilishi kutoka mashirika yafuatayo:

- Mwakilishi wa Utawala wa Kaunti ndogo, ambaye hapa atakuwa Naibu Kamishna wa Kaunti na atatoa uhamishaji wa jamii unaohitajika sana, na kuunga mkono mradi katika mchakato wa uhamishaji. NKK ataongoza kamati za KUFKNs katika kila kaunti ndogo;
- Mwakilishi wa Kitengo cha Usimamizi wa Mradi (KUM) mradi kama shirika linalotekeleza mradi wa unyunyizaji wa Lower Nzoia ;
- Afisa wa uchunguzi wa ardhi wa kaunti ndogo atakayesaidia katika shughuli za usoroveya na mipaka ya ardhi itakayopatikana;
- Mwakilishi wa Serikali ya Kaunti katika ngazi ya kaunti ndogo;
- Mwakilishi wa WWM aliyetambulishwa na kamati ya kata ya uhamishaji na fidia-awe kama sauti ya walioathirika na mradi WWM. Kila moja ya kata 2 itahagua wawakilishi (mume na mke) kuwa sehemu ya kamati mbili za KUFKN;
- Mashirika yasiyo ya serikali (MYSs) na mashirika ya kijamii (MYKs) yanazoshiriki kikamilifu kuhakikisha WWM wanasaidiwa katika kipindi chote cha utekelezaji wa MUU na kusaidia katika kurejesha hali za maisha, utoaji habari, miongoni mwa mambo mengine.
- WWM watachagua mwakilishi wao kwa KUFKN ilhali Afisa wa Jamii na Jinsia wa kaunti ndogo atachagua MYS/MYK changamfu katika eneo hilo. KUFKN itakuwa na majukumu maalum yafuatayo kuhusu utekelezaji wa MUU:
- Kuhakikisha mtiririko wa habari unaofaa kati ya Tume ya Kitaifa ya Ardhi ,KUM na WWM
- Kuratibu kamati za kata za uhamishaji na fidia (KKUFs);
- Kuthibitisha hesabu za WWM na mali zilizoathirika;
- Kuongoza na kufuatilia utekelezaji wa uhamishaji
- Kuratibu shughul kati ya mashirika mbalimbali yanayohusika na uhamishaji
- Kuwezesha utatuzi wa malalamiko na migogoro
- Kusaidia na shughuli za kurejesha hali za maisha

1.17.2 Kamati za Kata za Uhamishaji na Fidia (KKUFs)

Kamati za kata za uhamishaji na fidia (KKUFs), zilizoko katika kila kata zimeundwa na kukubaliwa. Kamati hizo ziliundwa na timu ya Mshauri kwa msaada wa utawala wa mitaa kutoka tarehe 21-22 Julai 2017 ndani ya eneo la MUU I. KKUFs zitafanya kazi chini ya uongozi na uratibu wa KUFKN. Uanachama wao unajumuisha wafuatao:

- Chifu, ambaye ni mwakilishi wa serikali katika ngazi ya kata na ambaye anahusika na migogoro ya kijamii ataiwakilisha serikali katika kamati ya
- Naibu Chifu, ambaye anamsaidia chifu wa kata na serikali katika kusimamia migogoro ya jamii katika vijiji, atakuwa mwanachama pia.
- WWM mwanamke , atakayechaguliwa na WWM wanawake ,atawakilisha masuala ya wanawake na watoto kuhusu uhamishwaji na fidia

- Mwakilishi wa vijana,atakayechaguliwa na vijana,atawakilisha masuala ya vijana katika KKUFs
- Mwakilishi wa watu walio na mazingira magumu, atashughulika na kuwakilisha masuala ya watu wenye mazingira magumu katika KKUF.
- Mwakilishi wa Chama cha Watumizi wa Maji ya Umwagiliaji (CWMU), ikiwa kipo katika kata hiyo.

Wanachama katika KKUFs walichaguliwa kwa kila kitengo cha WWM isipokuwa Chifu wa kata na manaibu wa chifu ambao ni wanachama wa moja kwa moja wa timu hiyo kutokana na kazi zao.Kila kamati ya uhamishaji na fidia (KKUF) ilichagua mwenyekiti na Katibu.Majukumu ya KKUF yatajumuisha miongoni mwa mambo mengine yafuatayo:

- Kufanya uhamasishaji mkubwa wa umma na mashauriano na watu walioathirika.
- Kusaidia kuhakikisha kuwa malalamiko yaliyotolewa na WWM kuhusu uhamishwaji na fidia miongoni mwa mengine yanashughulikiwa ipasavyo na mamlaka husika
- Kusaidia kufanya kazi kwa ufanisi kwa washauri wa MUU katika uthibitishaji na usasishaji wa MUU baada ya utafiti wa kina kukamilika.
- Kutatua migogoro ambayo inaweza kutokea inayohusu mchakato wa uhamishwaji na fidia.Ikiwa itashindwa kutatua, itasaidia kupeleka malalamiko hayo kwa KKUF.
- Kuhakikisha kuwa malalamiko ya watu walio kwenye mazingira magumu kama vile wasiojiweza, wajane, mayatima walioathirika yanashughulikiwa.
- Kusaidia walio kwenye mazingira magumu wakati wa fidia na urejeshaji hali za maisha.Kuhakikisha WWM wote katika eneo lao wanafahamishwa kuhusu yaliyomo kwenye Mpango wa Utekelezi wa Uhamishwaji MUU.

1.18 Kushughulikia malalamiko

Wakati wa mikutano ya wazee mahojiano na mazungumzo, timu ya utafiti ilihoji kuhusu mapendekezo bora ya fidia ili kukwepa utokeaji wa matatizo wakati wa fidia,kama vile vita vya kifamilia na migogoro.Wanachama walikubaliana kuwa njia bora zaidi ni kupitia utawala wa mitaa iwapo tatizo halikutatuliwa katika ngazi ya familia.

Muundo wa asasi ya utatuzi wa migogoro ambayo ilijadiliwa na waliohudhuria ni kama ifuatavyo.

- Chifu alipewa jukumu la kuwaita wanachama wote walio na migogoro na kutatua matatizo yanayotokana na fidia.
- Chifu atapokea hundi za wanachama wote waliokubali kufidiwa.
- Kwa wale ambao hawajakubalina kuhusu jinsi ya kugawana pesa/wana mizozo mingine,pesa hizo zitawekwa katika akaunti ya pesa zilizoshikiliwa na mtu wa tatu kwa niaba ya wahusika waofanya biashara katika kamisheni ya Kitaifa ya Ardhi.

- Kulingana na makubaliano na suluhu iliyofikiwa na familia zenye migogoro, chifu ataiandikia barua benki na kuishauri kuhusu jinsi ya kuzigawa pesa miongoni mwa wanufaika.

Hii inamaanisha kwamba Chifu wa eneo atapewa majukumu makuu ya usimamizi ndani ya utaratibu wa utatuzi wa malalamiko.

Matokeo ya mahojiano na mazungumzo pia iliibua maoni kwamba wakati utaratibu uliopendekezwa wa malalamiko unapaswa kupitia kwa utawala wa mitaa, wanachama wengine wa utaratibu huo wanafaa kujumuishwa wawakilishi wa watu walioathirika na mradi WWM kutoka kata zote zilizoathirika pamoja na wataalamu wa ndani na nje.

Utaratibu wa malalamiko ufuatao umependekezwa kwa utekelezaji wa mpango huu wa MUU:

1.18.1 Ngazi ya Kwanza: Kamati ya Mtaa

- Kamati ya malalamiko ya mtaa imeundwa katika ngazi ya mtaa na inajumuisha wanachama wafuatao:
 - Mwenyekiti: Mwakilishi Wadi;
 - Katibu: Chifu wa Eneo;
 - Msimamizi wa Wadi;
 - Mzee wa mtaa ambao WWM wenye malalamiko wanatoka;
 - Wanachama: Wawakilishi wanne wa WWM kukiwa na mwanaume, mwanamke na kijana (miaka 18 hadi 30) na mzee.
- Mtu aliyeathirika na mradi WWM kutoka kwa wawakilishi kuwa kama kiunganishi.
- Kamati hii itafanya kikao katika ofisi ya mwakilishi wa wadi kila baada ya wiki mbili. Utaratibu ufuatao unapendekezwa:
 - Mtu aliyeathirika na mradi WWM anaandikisha malalamiko yake na ndani ya siku moja, wanachama wa kamati wanaelezwa kuhusu suala hilo
 - Mtu aliyeathirika anafahamishwa kuhusu tarehe ijayo ya kusikizwa kwa malalamiko yake. Kulingana na wingi wa kesi, tarehe inafaa kuwa ndani ya siku saba za kazi kati ya tarehe ambayo malalamiko yameandikishwa na siku ya kusikizwa
 - Kamati inakutana mara moja katika wiki kushughulikia kesi zinazochipuza. Katika vikao hivi, kesi zitasikizwa na mashahidi kuitwa
 - Kamati itatoa uamuzi wake kwa watu walioathirika ndani ya siku tatu za kazi;
 - Ikiwa hakuna azimio lolote lililofikiwa au WWM hajaridhika na uamuzi, kamati itaipeleka kesi hiyo katika ngazi nyingine. Hii itafanyika ndani ya siku tano za kazi baada ya kusikizwa;
 - Ikiwa WWM hajaridhika na uamuzi, ataruhusiwa kupeleka kesi hiyo katika ngazi nyengine.

1.18.2 Ngazi ya Pili: Kamati ya Kaunti

- Malalamiko mengine yanaweza kuhitaji kuitwa kwa mashahidi, kutoelemea upande wowote au tathmini ya kiufundi kabla ya kupendekeza suluhisho. Taratibu za mitaa zinaweza kukosa uwezo wa kufikia mahitaji yote haya na hivyo kutahitajika msaada.

- Kamati ya ngazi ya Kaunti iliyo na wanachama wafuatao inapendekezwa:
- Mtu anayeheshimika katika jamii kama vile kiongozi wa dini au kiongozi wa jamii aliyechaguliwa na WWM;
- Mwakilishi maalum kutoka bodi ya kitaifa ya umwagiliaji / unyunyizaji;
- •Mwakilishi maalum kutoka Wizara ya Maji ;
- Mwakilishi maalum kutoka Ofisi ya Kitengo cha Usimamizi wa Mradi;
- •Mwakilishi kutoka serikali ya kaunti k.m Afisa Mkuu Wizara ya Ardhi;
- Naibu Kamishna wa Kaunti (NKK);
- Wanachama: Wawakilishi watatu wa WWM wakiwemo mwanaume, mwanamke na kijana.
- Mtu aliyeathirika na mradi ambaye amechaguliwa miongoni mwa wawakilishi kuwa kama kiunganishi.
- Kamati hii itaongozwa na kiongozi wa dini lakini katibu aliyependekezwa atakuwa ama Kamishna wa kanuti ndogo au mwakilishi wake.

Kamati hii pia inaweza kumualika msomi au wawakilishi waliohitimu kutoka Ofisi ya Mwanasheria Mkuu katika ngazi ya kaunti. Wataalamu wengine kutoka kwenye wizara pia wanaweza kualikwa kutoa ushauri wa kitaalamu kadiri hitaji linavyotokea. Hawa wanaweza kuwa maafisa kutoka Wizara ya ardhi nyumba na maendeleo ya miji (WANMM) kama vile Soroveya wa Wilaya wa Ardhi na/au Msajili wa Ardhi wa Wilaya.

Kamati itafanya kikao katika ofisi ya Serikali ya Kaunti mara moja kwa mwezi au hitaji litakapotokea.

Utaratibu ufuatao unapendekezwa:

1. Malalamiko yanatumwa kutoka ngazi ya mitaa na kupokewa ofisi ya serikali ya kaunti. Hii inajumuisha kesi zilizotumwa kutoka ngazi kamati ya mitaa;
2. Ndani ya siku tano za kazi, notisi inatumwa kwa wahusika wote kuwafahamisha kuhusu tarehe ya kusikizwa kwa kesi;
3. Kabla ya kusikizwa kesi, mwenyekiti na katibu wataamua hitaji la mpatanishi na kumualika wakati wa kusikizwa kesi;
4. Kesi itasikizwa ndani ya siku ishirini baada ya lalamiko kutolewa;
5. Katika kesi ambapo mpatanishi anahitajika, uamuzi wa kamati ni wa mwisho. Mlalamikaji anapaswa kufahamishwa hivyo mapema;
6. Uamuzi unafaa kuwasilishwa ndani ya siku tano (5) za kazi;
7. Migogoro isiyoweza kutatulika katika ngazi hii inafaa kupelekwa kwa kamati nyingine ndani ya siku tano.

1.18.3 Ngazi ya Tatu: Kamati ya Mradi

Malalamiko mengine yanaweza kutokea kuwa yako nje ya udhibiti wa wa moja kwa moja wa Kamati ya Utekelezaji wa Mpango wa uhamishwaji (KMUU) na yatahitaji kushughulikiwa katika ngazi za sera za kitaifa au kaunti. Hii inajumuisha malalamiko ambayo yanahitaji ufafanuzi au

uchunguzi kabla ya kufikia suluhisho. Katika kesi kama hizo, KMUU huenda ikahitaji ufafanuzi wa kisheria kuhusu baadhi ya mambo.

Kamati ya Ngazi ya Mradi inayoundwa na wanachama wafuatao inapendekezwa:

- Mwenyekiti: Afisa Mtendaji Ardhi Nyumba na Maendeleo ya Mji;
- Katibu: Kamishna wa Kaunti;
- Mwakilishi maalum kutoka Kitengo cha Usimamizi wa Mradi;
- Mwakilishi maalum kutoka Kamisheni ya Kitaifa ya Ardhi;
- Wanachama: wawakilishi watatu wa WWM wakijumuisha mwanaume, mwanamke na kijana.

Kamati hii itafanya kikao katika Ofisi za serikali ya Kaunti mara moja kila baada ya miezi mitatu. Utaratibu ufuatao unapendekezwa:

1. Malalamiko yanaandikishwa katika Ofisi za serikali ya kaunti na ndani ya siku tano za kazi, notisi inatolewa kwa wahusika wote kuwataarifu kuhusu tarehe ya kusikizwa kwa kesi. Hii inajumuisha kesi zilizoletwa kutoka ngazi ya kamati ya kaunti;
2. Kesi itasikizwa ndani ya siku thelathini ya kuandikishwa kwa malalamiko;
3. Ikiwa uchunguzi na mashahidi wa kiufundi wanahitajika, itachukua sio zaidi ya siku thelathini kabla ya kesi kusikizwa;
4. Uamuzi wa kamati utawasilishwa kupitia maandishi ndani ya siku 5 ya tarehe ya kusikizwa;
5. Ikiwa kamati haitatatua suala, watu walioathirika wako huru kwenda katika mahakama ya Ardhi na Mazingira.

Kwa kuzingati ngazi tofauti za kutoa uamuzi zinazohitajika katika hatua hii, inapendekezwa kuwa uamuzi wa mwisho kutoka kwa kamati hii uwasilishwe ndani ya miezi mitatu (robo ya mwaka wa kifedha).

1.19 Uhamishwaji wa kaya zilizoathiriwa kabisa KZ

Uhamishwaji wa kaya zilizoathiriwa (KZ) 11 ambazo kaya zake zimeathirika na mradi (ambapo kati yazo kuna kaya 2 za walio na mazingira magumu) na watahitajika kuhamishwa kabisa wameonyesha yafuatayo :

Wako tayari kuondoka sehemu hiyo kwa sababu mradi utazalisha kipato kwa jamii na kuimarisha uhakika wa chakula;

- Upendeleo wa kwanza wa kuhama ni ndani ya jamii yao ambapo wamejenga uhusiano mwema na kila mmoja anamuelewa mwenzake na wako tayari kusaidiana shida inapotokea. Kuhamishwa katika eneo tofauti kutaleta changamoto kwa wazee.

Wakati wa mikutano kadhaa ya mashauriano ilielezwa kuwa ardhi inapatikana katika makubaliano ya mnunuaji na muuzaji. Katika eneo la mradi kuna fursa za kununua ardhi kutoka kwa wale walio na zaidi ya kipande kimoja cha ardhi.

Wenye kaya zilizotengwa pia walisema watapenda kulipwa pesa halafu wajitafutie ardhi wenyewe.

Muhtasari wa kaya zilizoathiriwa na kupoteza makao unaonyeshwa katika jedwali hapo chini.

Jedwali 1-8 KZ waliopoteza makao kabisa

Namba.	Bloku/Sehemu	Idadi ya KZ waliopoteza makazi	Idadi ya KZ wenye mazingira magumu waliopoteza makao
1	Sehemu ya urejeshaji maji ya kusini (SBF)	8	1
2	Sehemu ya urejeshaji maji ya Kaskazini (NBF)	1	0
3	Mfereji unganishi (MU)	0	0
4	Sehemu ya kwanza ya kuzuia maji/ Mfereji Mkuu (HWC)	0	0
5	Eneo la Ofisi mpya ya Bodi ya kitaifa ya umwagiliaji / unyunyizaji	2	1
Jumla		11	2

Iwapokuwa wenye kaya zilizoathiriwa kabisa wanapendelea zaidi fidia ya pesa taslimu, hii inaweka ustahiki wa kaya nzima katika hatari ya kutumiwa vibaya na pia kuna hatari ya kuchelewesha mradi kwa sababu wanahitajika kuondoka katika eneo la uchukuaji kabla ya ujenzi kuanza, haswa kaya tatu zinazoishi eneo la uchukuaji.

Kwa sababu hiyo, wenye kaya zilizoathiriwa kumi na moja (11) watasaidiwa na kuwezesha na mradi kupata ardhi mpya na kulipiwa, halafu kitakachosalia watapewa pesa taslimu kama wanavyotaka.

Kaya za walio kwenye mazingira magumu zitapata msaada wa ziada/msaada kama ilivyoainishwa katika Vifungu 6.3.10 na 12.2.9.

1.20 MUU I Makadirio ya jumla ya gharama

Thamani ya mali zilizoathirika ndani ya utafiti wa eneo la MUU I lenye ukubwa wa ekari 141/56.6 ha ni KShs. 80,521,231(ikijumuisha asilimia kumi na tano (15%) na asilimia kumi (10%) gharama za utekelezaji na dharura mtawalia) Usambazaji wa thamani ya fidia umewasilishwa katika jedwali 1-9 hapa chini.

Jedwali 1-9 Muhtasari wa Mali zilizoathirika na gharama

Namba.	Mali	Idadi ya wenye mali	Ukubwawa ardhi iliyoathirika (Ekari)	Idadi zilizoathirika	Jumla (KShs.)
1	Ardhi	220	141	220	34,142,460.00
2	Mijengo	22	-	86	15,164,458.00
3	Upotezaji biashara	0	-	0	0.00
4	Miti	100	-	3,839	5,640,645.00
5	Mazao	6	-	mazao tofauti	103,000.00
6	Makaburi	1	-	2	300,000
	-jumla 1 (KShs.)				55,350,563.00
7	Posho ya kisheria (asilimia kumi na tano (15%) of Jumla ndogo)				8,302,584.00
	Jumla ndogo 2 (KShs.)				63,653,147.00
8	Asilimia kumi na tano (15%) gharama za utekelezaji				9,547,972.00
	Jumla-ndogo 3 (Kshs)				73,201,119.00
9	Ongeza asilimia kumi (10%) gharama				7,320,112.00
	Hesabu ya Jumla				80,521,231.00

Kutokana na mchakato wa pole pole wa uamuzi wa ardhi,usasishaji wa sajili za ardhi na kukosekana kujitolea kwa wenye ardhi kubadilisha rekodi za ardhi,nusu ya vipande vya ardhi vilivyoathirika vimesajiliwa chini ya wamiliki wa awali ambao baadhi yao washafariki.Baadhi ya vipande vya ardhi vinamilikiwa kama bloku (ugawaji wa ardhi umefanyikamashinani tu lakini rekodi hazijabadilishwa).

1.21 Urejeshaji wa hali za maisha

1.21.1 Kanuni muhimu zinazoongoza mpango wa marejesho ya hali za maisha

Njia endelevu za urejesho wa hali za maisha unafuata kanuni zifuatazo:

- Hali za maisha ni mikakati ya pande nyingi na mchanganyiko wa njia unahitajika ili kusaidia urejeshaji wa mapato na uanzishaji upya wa mitandao ya misaada ya kijamii;
- Ushiriki kikamilifu wa walengwa waliokusudiwa katika kupanga na kufanya maamuzi ili kuhakikisha msaada uliopendekezwa unaonyesha hali halisi ya eneo;
- WWM wanapaswa kuchaguwa wenyewe ili waweze kuamua ni jinsi gani kaya zao zitanufaika na chaguzi zilizopo za urejeshaji wa hali za maisha;
- Kaya zilizo katika mazingira ahatarishi haziwezi kuzoea mabadiliko na kwa hivyo zinahitaji msaada unaolengwa kupitia upangaji na utekelezaji wa urejeshaji wa hali za maisha.
- Posho za mpito ni muhimu, lakini zinahitaji ustahiki wa wazi.
- Ripoti ya Mwisho ya MUU I 1-23 Aprili 2018
- Kukuza uwezo kunapaswa kuingizwa katika shughuli za urejeshaji wa hali za maisha ili kukuza ujuzi wa WWM, pamoja na usimamizi wa fedha. Uongezaji uwezo unatambua mahitaji tofauti ya wanawake, wanaume, vijana na makundi ya walio kwenye mazingira magumu.

1.21.2 Mpango uliopendekezwa wa urejeshaji hali za maisha

Mpango wa urejeshaji hali za maisha (MUHM), umeunganishwa na rasilimali zilizopo, maarifa, ujuzi na uzoefu wa kaya. Mipango tofauti ya urejeshaji wa hali za maisha inapendekezwa kutekelezwa na mteja kwa msaada wa mashirika husika ya serikali na uongozi wa jamii. MUHM ina vipengee anuwai:

- Fidha na uhamishwaji;
- Utoaji waharaka wa msaada wa mpito;
- Uwezo wa kukuza kilimo/ msaada wa hali za maisha unaotegemea ardhi;
- Msaada wa mtaji na uendelezaji wa biashara ndogo;
- Mafunzo ya usimamizi wa fedha;
- Utoaji wa ajira kwa wenyeji wakati wa awamu ya ujenzi;
- Utoaji mafunzo na msaada kuhusu uhamasishaji wa VVU/Ukimwi
- Mpango wa urejeshaji hali za maisha s zilizopendekezwa zinafafanuliwa katika kifungu 12.

1.21.3 Mpango wa Urejeshaji Hali za Maisha (MUHM) Makadirio ya gharama

Makadirio ya gharama za Mpango wa urejeshaji hali za maisha (MUM) kwa ajili ya MUU I ni shilingi milioni ishirini na tisa nukta nane kama ilivyoainishwa katika jedwali hapo chini

Jedwali 1-10: Makadirio ya msaada wa urejeshaji hali za maisha

Shughuli/Maelezo	Muda	Makadirio ya Bajeti (KES)	Maoni
Ujenzi wa nyumba(takriban nyumba 2 za watu wenye mazingira magumu @ 2.5 million)	miezi 6	5,000,000.00	Fidia na serikai ya Kenya
Msaada wa mpito kwa kaya 1212 za mazingira magumu @ 100,000	-	12,100,000.00	Benki ya Dunia
Msaada wa uwezo wa kilimo ¹ (Bajeti tofauti ya KfW)	Miaka 7	0.00	KfW
Usimamizi wa fedha– kwa wote	Miezi 3- 6	5,000,000.00	Inafadhiliwa na Benki ya Dunia/KfW na kusimamiwa na PMU
Washauri wa nje	Kila miezi 6 kwa muda wote	5,000,000.00	Inafadhiliwa na Benki ya Dunia/KfW na kusimamiwa na PMU
Jumla ndogo		27,100,000.00	
Ongeza 10% gharama		2,710,000.00	
Jumla		29,810,000.00	

¹Msaada wa uwezeshaji wa kilimo unafadhiliwa chini ya bajeti ya KfW na unafika dola za marekani milioni tano nukta saba (US \$ 5.7 milion)

1.22 Muhtasari wa Matokeo ya Utafiti wa Mpango wa Utekelezaji uhamishwaji

Jedwali1-11 maelezo ya jumla yanatoa muhtasari wa matokeo ya utafiti wa Mpango wa Utekelezaji uhamishwaji (MUU).

Jedwali 1-11 Jedwali la Mukhtasai wa kaya zilizoathirika, WWM na Mali

#	Vitu	Nambari
---	------	---------

A	Idadi ya Walioathirika		
	Idai ya jumla ya wenye mali walioathirika (Watu binafsi,kaya na taasisi)		239
	Idadi ya WWM	Jumla	943
		Watu wazima	mume 316
			mke 217
		Watoto	mume 153
			mke 101
		Hawajaainishwa (watu wazima au watoto)	mume 95
			mke 61
	Kundi la watu wenye mazingira magumu	Kaya zilizoathirika	121
		Wazee	58
		Wenye matatizo ya akili	22
		Mayatima	58
		Wasiojiweza	21
		Wagonjwa mahututi au wagonjwa (Pumu, kifafa Anemia seli mundu, etc	49
		Wagonjwa (Ukimwi)	31
		Wajane	35
	WWM waliokosa makazi kabisa		11
B	Ardhi iliyoathirika		
	Idadi kamili ya vipande vya ardhi vilivyoathirika		220
	Vipande vya ardhi vinavyomilikiwa na watu binafsi		220
	shule/Chuo		0
	Serikali za kaunti		0
	Makanisa		0
	Ardhi ya jamii		0

	Jumla ya ukubwa wa ardhi iliyochukuliwa na Mradi Wa Umwagiliaji Wa Lower Nzoia Awamu 2	Ekari 56.6 ha / 141
	Thamani ya jumla ya ardhi iliyoathirika	Kshs.34,142,460.00.00
C	Mijengo iliyoathirika	
	Idadi kamili ya kaya zenye mijengo zilizoathirika	29
	Idadi kamili ya mijengo iliyoathirika	86
	Thamani kamili ya mijengo iliyoathirika	Kshs15,164,458.00.00
D	Miti na mazao yaliyoathirika	
	Idadi kamili ya kaya zenye miti zilizoathirika	100
	Miti ya bidhaa za mbao (Mkangazi, Mkaratusi, Mpaina, Gravellia, Mvinje, Ober', 'Ciala, n.k) na miti ya matunda, (MaembeParachichi, , mapera, Paipai nk')	3,839
	Idadi kamili ya kaya zenye miti zilizoathirika	6
	Idadi kamili ya miti iliyoathirika	mazao mbalimbali
	Thamani kamili ya miti iliyoathirika	Kshs5,640,645.00
	Thamani kamili ya mazao yaliyoathirika	Kshs 103,000.00
E	Biashara zilizoathirika	
	Idadi kamili ya kaya zenye biashara zilizoathirika	0
	Idadi kamili ya biashara zilizoathirika	0
	Thamani kamili ya biashara zilizoathirika	0
F	Makaburi	
	Idadi kamili ya kaya zenye makaburi yaliyoathirika	1
	Idadi kamili ya makaburi yaliyoathirika	2
	Thamani kamili ya makaburi yaliyoathirika	Kshs 300,000
H	Jumla ya gharama za mradi wa MUU I pamoja na asilimia kumi na tano (15%) utekelezaji na 10% gharama	Kshs. 80,521,231.00

1.23 Ufuatiliaji na Tathmini

Ufuatiliaji utafanywa kila wakati na wakala wa utekelezaji ambaye atakusanya na kurekodi habari ya shughuli za MUU na kuwasilisha ripoti za ufuatiliaji, kwa wakati unaofaa kwa Kitengo cha Usimamizi wa MRADI. Mfumo wa jumla wa ufuatiliaji wa ndani utajumuisha mtiririko wa habari unaoendelea kutoka ngazi ya kaunti ndogo kupitia Kamati za Kata za Uhamishaji na Fidia (KKUF), Kamati za Uhamishaji na Fidia za Kata Ndogo KUFKN s hadi kwa BKU / MULN / KUM na kufuatana na usimamizi wa mara kwa mara na uhakiki kutoka BKU. Mchakato wa ufuatiliaji utahusisha ufuatiliaji wa ndani na nje.